

พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ
ในการพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิจังหวัดเชียงใหม่
และเวทีสาธารณะขับเคลื่อนการอภิบาลระบบสุขภาพท้องถิ่นระดับจังหวัด
วันที่ 17 มกราคม 2567 ณ หอประชุม 80 พรรษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

- **บรรยาย “ทิศทางนโยบายการจัดบริการสาธารณสุขด้านสุขภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และความท้าทายของระบบสุขภาพท้องถิ่นในทศวรรษหน้า”**

โดย นายสุทธิพงษ์ จุลเจริญ ปลัดกระทรวงมหาดไทย

เหตุผลที่กระทรวงมหาดไทยให้ความสำคัญกับประเด็นการถ่ายโอนอำนาจโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) มาอยู่กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เพราะเห็นว่าการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวจะเป็นแสงสว่างปลายอุโมงค์ให้กับสังคมไทยซึ่งไม่ใช่แค่เรื่องสุขภาพแต่ครอบคลุมถึงเรื่องคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืน ภายใต้การขับเคลื่อนของ รพ.สต.และบุคลากรทางแพทย์จาก รพ.สต. เป็นศูนย์กลางในการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายที่ครอบคลุมกว่า 80,000 หมู่บ้านทั่วประเทศ เหมือนกับคำกล่าวที่ว่า “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” ที่เมื่อปี พ.ศ. 2505 เกิดกรมการพัฒนาชุมชนขึ้นครั้งแรก เพื่อทำหน้าที่พัฒนาชุมชน โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูเอสเอ (USAID) สหรัฐอเมริกาที่รณรงค์ ส่งเสริม ให้การเรียนรู้กับผู้คนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ส่วนตัวเคยรับชมภาพยนตร์สั้นสัญชาติเกาหลีความยาวประมาณ 15 นาทีที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับครูใหญ่ที่ไปอยู่ในโรงเรียนบนดอยสูง เพราะเห็นว่ามีอนาคตของชาติอยู่ที่นั่น ซึ่งความสำเร็จของครูใหญ่อยู่ที่คน ซึ่งในที่นี้หมายถึงพ่อแม่ ผู้ปกครองของนักเรียน ครูใหญ่ใช้เวลาช่วงต้นเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อของผู้ปกครอง ทั้งในเรื่องการมีส่วนร่วมในลักษณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพยายามให้เกิดในเรื่อง “จิตอาสา” ด้านอาชีพ การดูแลสุขภาพของครอบครัว เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีทั้งด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งบนดอยอาหารระบบโภชนาการไม่ค่อยสมบูรณ์ ครูใหญ่จึงหาไก่มาให้แต่ละครัวเรือน แต่ละโรงเรียนช่วยกันเลี้ยง ในที่สุดเด็กมีไข่เป็นอาหารทุกวัน มีสุขภาพดี และท้ายที่สุดหมู่บ้านนี้ได้ส่งออกไปไก่ มีรายได้ เพื่อนำไปสนับสนุนและส่งเสริมด้านชีวิตความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า อุปกรณ์กีฬา การสร้างเสริมโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ

หากเชื่อมกับประเด็นการถ่ายโอนภารกิจของ รพ.สต. จะเห็นว่าเป็นคำตอบของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะหากมีผู้นำ ราชการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม ผู้นำท้องถิ่นท้องถิ่น สื่อมวลชน และผู้นำศาสนา มาช่วยกันทำงานและมี

ทิศทางที่ถูกต้อง จะทำให้เกิดความมั่นใจว่าการถ่ายโอน รพ.สต. ในครั้งนี้ จะช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนได้สำเร็จ

ทั้งนี้โดยส่วนตัวไม่ชอบเรียกว่า “เชียงใหม่แซนด์บ็อกซ์ (Sandbox)” แต่ชอบเรียกว่า “จังหวัดต้นแบบ” ที่ทำงานจริง เกิดผลสำเร็จ และจังหวัดอื่นสามารถนำไปเป็นตัวอย่างประยุกต์ใช้ได้

สำหรับครั้งนี้เป็นจังหวะก้าวสำคัญที่ทำให้ภาคีเครือข่ายต่างๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนเป้าหมายในการทำงานตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การอยากเห็น “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข แก้ไขในสิ่งผิด สืบสานพระราชปณิธาน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดย 2 วรรคแรกบอกถึงเป้าหมายของพระราชปณิธานของพระองค์คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข” ส่วนอีก 3 วรรคหลังเป็นการอธิบายวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จ โดยวรรคแรกคือ การแก้ไขในสิ่งผิด วรรคที่ 2 ให้สืบสานพระราชปณิธาน และวรรคที่ 3 ให้นำเอาหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

เหตุผลที่อัญเชิญพระราชปณิธานมามีความหมายอย่างไรนั้น ในพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมชนกนาถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีหลายประเด็นที่พูดถึงคุณภาพชีวิตของประชาชน วิธีการทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคง ทำให้ประชาชนมีความสุข รวมถึงพระราชดำรัสในเรื่องสุขภาพร่างกายที่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานไว้ว่า “การรักษาความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายเป็นปัจจัยของเศรษฐกิจที่ดีและสังคมที่มั่นคงเพราะร่างกายที่แข็งแรงนั้นโดยปกติจะอำนวยผลให้สุขภาพจิตใจสมบูรณ์และเมื่อมีสุขภาพสมบูรณ์ดีพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมมีกำลังทำประโยชน์สร้างสรรค์เศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมืองได้เต็มที่ ทั้งไม่เป็นการแก่สังคมด้วย คือเป็นผู้แต่งสร้างมิใช่ผู้ถ่วงความเจริญ”

จากพระราชดำรัสดังกล่าว ทำให้เราเห็นว่าการถ่ายโอนภารกิจ รพ.สต. จึงไม่ใช่แค่เรื่องสุขภาพเพียงอย่างเดียวแต่เป็นเรื่องความมั่นคงของประเทศชาติ เรื่องคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างยั่งยืน โดยงานของเรามีความสำคัญที่ช่วยสนองพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทั้งนี้หากบุคลากรทางการแพทย์ย้ายมาอยู่กับ อบจ. จะช่วยทำงานพัฒนาด้านสาธารณสุขอย่างบูรณาการที่จะช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกเรื่อง กล่าวคือระบบการแพทย์เคยถูกมองว่าเป็นระบบแบบแยกส่วน รักษาเฉพาะทางมาโดยตลอดซึ่งอาจไม่ใช่คำตอบของการมีสุขภาพอนามัยที่ดี เช่น บางครั้งการปวดนิ้วอาจมาจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวัน หรือการรับประทานอาหารที่มีกรดไขมันสูง ดังนั้นการรักษาแบบแยกส่วนยังคงมีความจำเป็นแต่การรักษาแบบบูรณาการเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นการแสวงหารากเหง้าและสาเหตุของโรคตามแนวแพทย์ตะวันออก ซึ่งจะช่วยให้เราอายุยืนยาว ไม่ต้องไปหาหมอบ่อยจนเกินไป

ดังนั้น รพ.สต.จึงไม่ใช่บุคลากรทางการแพทย์หรือสถานที่ที่ดูแลด้านสุขภาพพลานามัยเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นผู้ที่ “ก้าวล่วง” ไปสู่ประชาชนในหมู่บ้าน ในชุมชน ซึ่งมีนัยคือ การบูรณาการเพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้ง 17 ข้อขององค์การสหประชาชาติ ด้วยความเชื่อที่ว่าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 ข้อนั้นไม่ใช่เรื่องแยกส่วนที่ให้กระทรวงใดกระทรวงหนึ่งเป็นเจ้าของ แต่พื้นที่ของประชาชนต้องร่วมเป็นเจ้าของ ด้วย เพราะเราคนเดียวไม่สามารถทำให้งานสำเร็จได้หากไม่มีภาคีช่วยเหลือ

สำหรับกระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบ 2 เรื่อง คือ การแก้ไขปัญหาความยากจนและการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ซึ่งการทำงานร่วมกับภาคีทั้งภายในและภายนอกองค์กรและทุกภาคส่วนมีความสำคัญ โดยเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้ง 17 ข้อต้องบูรณาการโดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดรับผิดชอบทั้ง 17 ข้อ โดยทำงานร่วมกับภาคีเป็นหลักก่อน อย่างเช่นการจัดพิธีลงนามความร่วมมือ (MOU) ในครั้งนี้ที่แม้จะเป็นพิธีกรรม แต่เป็นประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมเชิงคุณภาพ โดยนำสิ่งที่ตกลงร่วมกันไปสู่การปฏิบัติงานจริงในพื้นที่

รพ.สต.จะเป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน เพราะโดยส่วนตัวเรียกร้องให้นายก อบจ. ให้ความสำคัญกับการขอให้นายอำเภอทุกแห่งเป็นซีอีโอของ รพ.สต.ที่อยู่ในอำเภอนั้นๆ เพื่อขยายผลการทำงานของ รพ.สต. ไปยัง อสม. ที่เป็นภาคีเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ที่ดีในเชิงครัวเรือนที่บูรณาการกัน โดยวางเป้าหมายในการทำงาน เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีและคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกเรื่อง

หากประชาชนไม่มีอาหารสะอาด ถูกสุขอนามัยครบทุกมื้อ เราต้องทำให้ประชาชนน้อมนำเรื่องหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำตามแนวทางของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโครงการ “บ้านนี้มีรักปลูกผักกินเอง ทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน” โดยใช้ที่ดินส่วนตัวและที่ส่วนรวมมาทำสิ่งมีประโยชน์ในด้านอาหารและยาสมุนไพร นำไปสู่การมีอาหารปลอดภัย ไม่ขาดแคลน รวมถึงการเลี้ยงไก่ เป็ด กบ ปลาที่เป็นแหล่งอาหารให้กับประชาชนด้วย โดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าภาพหลักในการส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินการ ซึ่งมีความสำเร็จแต่ยังไม่บริบูรณ์ แต่ถ้ามี รพ.สต.และ อสม.มาช่วยเสริมจะทำให้แต่ละบ้านมีความหลากหลายของอาหาร เอาที่ว่างมาปลูกเป็นแหล่งอาหารให้กับครอบครัวและชุมชน

สุขภาพที่ดีต้องอยู่ในบ้านที่สะอาด มั่นคง แข็งแรง ถูกสุขอนามัย สภาพแวดล้อมดี ซึ่ง รพ.สต. จะช่วยให้คนเข้าใจว่าต้องมีการคัดแยกขยะ ทำถังแยกขยะเปียกแบบปิดลดโลกร้อนที่เป็นแหล่งเพาะของโรคมาทำปุ๋ย กำจัดขยะจะช่วยให้คนมีสุขภาพอนามัยที่ดี ซึ่งกระทรวงมหาดไทยมอบหมายกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพในประเด็นของการจัดการขยะ

หากคนในหมู่บ้านไม่ยุ่งเกี่ยวยาสเสพติด คนในชุมชนก็จะมีสุขภาพที่ดี หากได้ รพ.สต. และ อสม. ช่วยกันเฝ้าระวัง รณรงค์ ส่งเสริมไม่ให้คนยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและช่วยแจ้งเบาะแสความเคลื่อนไหวต่างๆ ของ

ผู้ค้าต่างถิ่นและผู้ใช้สารเสพติดจะทำให้คนไม่ป่วยเป็นโรคจิต ร่างกายไม่แข็งแรง โดยมีกรมการปกครองท้องถิ่น ช่วยดูแล

หากคนมีระบบระเบียบยึดถือในประเพณี วัฒนธรรม ทำบุญ ใส่บาตรในวันสำคัญทางศาสนาจะช่วยลดการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยเฉพาะด้านสุขภาพจิตที่ดีขึ้น เพราะจิตใจมีสมาธิ การสวดมนต์ไหว้พระจะช่วยความตึงเครียดทางจิตใจ รวมถึงการไปร่วมงานทางวัฒนธรรมทำให้จิตใจอ่อนโยน มีเมตตา มีปรารถนาที่ดี ไม่ทำร้ายคนอื่น โดยกระทรวงมหาดไทยมอบหมายกรมการปกครองท้องถิ่นดูแลร่วมกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

หากแต่ละหมู่บ้านดูแลและสร้างระบบภาคี (Partnership) ให้เกิดขึ้น ซึ่งกระทรวงมหาดไทยโดยกรมการปกครองฯ ส่งทีมบำบัดทุกข์บำรุงสุขแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนระหว่างตำบลไปช่วยให้ทุกหมู่บ้านมีระบบ “คุ้ม” หรือ “ป้อม” มารวมตัวกันดูแล ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน พร้อมทั้งยกระดับความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นหัวเรือใหญ่ด้วยกระบวนการทำงาน 4 ขั้นตอน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สรุปผลจากทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวจากโครงการพระราชดำริ ประกอบด้วย 1) คนในพื้นที่ป้อมหรือหมู่บ้านต้องมีการพูดคุยกันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอต่อเนือง ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 2) การช่วยกันคิด ช่วยกันเสนอ 3) คนในชุมชนทุกช่วงวัยร่วมกันทำ และ 4) รับประโยชน์ร่วมกัน จะช่วยให้งานนั้นสำเร็จ ยั่งยืน และมีแรงจูงใจในการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างเช่น อบต.โก่งธนู จ.ลพบุรี ทำธนาคารขยะ คัดแยกขยะ เอาปุ๋ยจากขยะไปปลูกผักบำรุงดิน ขยะรีไซเคิลเก็บไว้ขาย มีเงินรายได้จากการขายขยะมาเป็นเงินฌาปนกิจศพให้กับคนในชุมชนคนละประมาณ 81,000 บาทต่อศพ โดยทำตั้งแต่ปี 2562 มีรายได้รวมประมาณ 20 ล้านบาทซึ่งทุกฝ่ายได้รับประโยชน์และไม่มีแนวโน้มที่จะยกเลิก เพราะทำต่อเนื่องมา 4 ปีแล้ว

การฉายให้เห็นภาพดังกล่าวเป็นการทำให้เกิด “หมู่บ้านยั่งยืน” โดยมอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นซีอีโอของจังหวัด อำเภอมอบหมายให้นายอำเภอ แต่ซีอีโอระดับหมู่บ้านต้องมอบหมายให้ รพ.สต. โดยมี อสม. และบ้านเรือนประชาชนในหมู่บ้านช่วยเป็นมดงาน

การบริหารจัดการ การช่วยเหลือ ดูแลซึ่งกันและกันแบบพี่ๆ น้องๆ ในหมู่บ้านยั่งยืน การมีระบบฐานข้อมูลใน ThaiQM ที่ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาที่แก้ไม่ได้ด้วยตัวเอง (กำลังปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน) เพื่อให้อำเภอและจังหวัดเอาฐานข้อมูลมาใช้งานได้จริง ดังนั้น การถ่ายโอนภารกิจของ รพ.สต. มายังท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่ทุกกระทรวง ทุกหน่วยงานในทุกระดับพื้นที่ ตั้งแต่ อบจ. ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ รพ.สต. และบุคลากรทางการแพทย์อื่นๆ เช่น อสม. ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำศาสนาที่มีความรู้เรื่องแพทย์แผนไทยในชุมชน ควรให้ความสำคัญร่วมกัน

สำหรับระบบสุขภาพท้องถิ่นในทศวรรษหน้านั้น คนท้องถิ่นต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย หรือถ้าป่วยต้องป่วยอย่างมีคุณภาพ โดยจะต้องดูแลประชาชนตั้งแต่ก่อนเกิดไปจนตาย เพื่อให้คนเติบโตมีคุณภาพชีวิตดีตั้งแต่อยู่ในครรภ์มีสุขภาพกายใจแข็งแรง ให้คนมีครอบครัวพร้อมมีลูก มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล โรงเรียน อุดมศึกษา ที่ดูแลเด็กให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ รวมไปถึงการดูแลในช่วงวัยทำงาน ไปจนถึงสูงอายุ หรือเรียกว่าดูแลตั้งแต่ “ครรภ์มารดาสู่เชิงตะกอน”

สิ่งที่เรียกว่าระบบสาธารณสุขในท้องถิ่นรวมไปถึงการดูแลคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนจึงต้องเป็นบทบาทหน้าที่ของ รพ.สต. และบุคลากรทางการแพทย์ของท้องถิ่น ทั้งงานและสรรพกำลัง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายให้ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข และต้องประเมินงานเป็นระยะ เพื่อแก้ไขในสิ่งผิด และทำดีที่สุดประเทศชาติจะมีความสุขได้ถ้าไม่ทิ้งหลักการเศรษฐกิจพอเพียง
